

Οδυσσέας Ελύτης «Εκ του πλησίον»: πορεία, αναζήτηση, προορισμός (Βασιλική Ρούσκα, ΜΑ Θεολογίας)

/ [Πεμπτούσια](#)

Το ποιητικό έργο του Ελύτη «Εκ του πλησίον» είναι το τελευταίο του ποιητή το οποίο εκδόθηκε δύο χρόνια μετά τον θάνατό του (1998). Πρόκειται για ένα έργο «εξαιρετικά γόνιμο», όπως το χαρακτήρισε και ο Δ. Ν. Μαρωνίτης[1]. Αυτή η γονιμότητα του έργου φαίνεται σε όλη την έκτασή του, είναι το αποτέλεσμα της πολύχρονης ποιητικής του διαδρομής. Στο έργο παρατηρούμε στοιχεία υπερρεαλισμού αλλά και στοιχεία του μοντέρνου και ακόμη περισσότερο στοιχεία του σύγχρονου. Ήδη προηγούμενα βιβλία του Ελύτη («Μαρία Νεφέλη», «Ο μικρός ναυτίλος») προμηνύουν αυτή την ποιητική εξέλιξη. Στοιχεία μεταμοντερνισμού αποτελούν στο «Εκ του πλησίον» οι στροφές, ο τρόπος παράθεσης των στίχων, η μετάβαση από το στίχο και το μέτρο στον πεζόμορφο ρυθμό, η μη αυστηρή τοποθέτηση σημείων στίξης· αυτό που όμως κάνει την ποιητική αυτή σύνθεση ακόμη πιο ιδιαίτερη είναι η ιδεολογία που απορρέει από αυτήν[2]. Είναι μια ποιητική που με μια πρώτη ανάγνωση μπορεί να φαίνεται θεματικά απρόσιτη, με εξαίρεση ίσως τους στίχους-γνωμικά που είναι ενσωματωμένα στην έκτασή της.

Το πρώτο ποίημα της ποιητικής συλλογής έχει τον ίδιο ακριβώς τίτλο που έχει και η συλλογή «ΕΚ ΤΟΥ ΠΛΗΣΙΟΝ»[3]. Πλησίον είναι έννοια βιβλική[4] με χαρακτηριστικό παράδειγμα για την κατανόηση του πλησίον την παραβολή του καλού Σαμαρείτη[5]. Η αγάπη προς τον πλησίον υφίσταται ως θεϊκή εντολή στον χριστιανισμό, αγάπη χωρίς περιορισμούς, αγάπη προς το πρότυπο της αγάπης του Θεού για τον άνθρωπο που να μεταδίδεται ελεύθερα στον συνάνθρωπο[6]. Αυτή την προοπτική, μια πανανθρώπινη προοπτική, θέλει και ο Ελύτης να τονίσει σαν συνέχεια του τίτλου του πεζόμορφου πρώτου ποιήματος του βιβλίου του: «Αλλά χωρίς να χάνεις ποτέ την εικόνα του συνόλου»[7]. Ο άνθρωπος φέρει ευθύνη ατομική και συλλογική απέναντι στον κόσμο, γεγονός που δεν μπορεί να αρνηθεί «Η αφέλεια δεν δίδεται δωρεάν, σκηνοθετείται και παίζεται», παράλληλα όμως ο ίδιος μπορεί να αποτελέσει την εξαίρεση που θα δικαιώσει την ανθρωπότητα «εάν είσαι ο ένας από τα ελάχιστα εκατομμύρια που δικαιώνουν την ανθρωπότητα»[8]. Στο επόμενο ποίημα «ΤΩΝ ΘΕΣΠΕΣΙΩΝ ΟΜΗΡΟΣ ΚΙ ΑΣ

ΠΕΝΟΜΑΙ ΓΛΥΚΙΑ Η ΖΩΗ ΚΑΙ Ο ΘΕΟΣ ΑΝΕΜΟΚΥΚΛΙΣΤΟΣ»[9] είναι εμφανής η αποτίμηση της ζωής από τον ποιητή ως «γλυκιάς» και η πεποίθησή του πως ο Θεός βρίσκεται παντού σαν τον άνεμο και αποκαλύπτεται μέσα από τα φυσικά στοιχεία του κόσμου[10]. Ο πρώτος στίχος του ποιήματος επαληθεύει την πεποίθηση σχετικά με την παντοδυναμία του Θεού «ΜΕ ΚΑΤΙ ΑΠΟ ΤΗ ΓΗΣ οι ουράνιες δυνάμεις ανεβαίνουν», χωρίς να μηδενίζει τη σημασία του γήινου στοιχείου. Στο ίδιο ποίημα παρεμβάλλεται στίχος-ρήση «Τα πάντα εντέλει ανάγνωση επιδέχονται» εκφράζοντας ότι ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να δοκιμάζει ερμηνείες απέναντι στους γρίφους της ζωής «Του μύρμηγκα η μυστηριώδης διαδρομή και της μελίσσης/ το βόμβισμα». Αναφορά γίνεται και στο πρόσωπο της Παναγίας «Στηθήτω μία Παρθένος κατάστικτη φιλιών η αμώμητος.», η οποία παραμένει πάντα «αμώμητος» στην ορθόδοξη συνείδηση. Η Παναγία στην ορθόδοξη λατρεία είναι το πρόσωπο που εκφράζει τη θεία και την ανθρώπινη πραγματικότητα, ούσα η ίδια άνθρωπος και παράλληλα Θεοτόκος εκπληρώνοντας δια της ελευθερίας της το μυστήριο της θείας Οικονομίας[11]. Για τον Ελύτη είναι εμφανής αυτή η οικειότητα, η σχέση του ελληνικού λαού με το πρόσωπο της Παναγίας και την αποδίδει φανερά μέσα στην ποίησή του[12], επεκτείνοντας το θρησκευτικό της στοιχείο σε «πολυσήμαντη μονάδα, ικανή να συμπεριλάβει τη διαρκή νεότητα, τη δυνατότητα υπέρβασης, τη σύμπτυξη ηθικών δυνάμεων, αλλά και φυσικών ιδιοτήτων, ακόμη και την ίδια την αγιοποίηση των αισθήσεων»[13]. Η οικειότητα με το θείο στον Ελύτη επιτυγχάνεται με την επαφή του ανθρώπου με τα απλά καθημερινά στοιχεία[14] γι' αυτό και γράφει «Εγώ στη θέση της Παρθένου θα 'βαζα κληματόφυλλα!/ Και μίαν ιδέα ελαιάς»[15]. Και παρακάτω η απλότητα ενός ναού ως σημείου αποκάλυψης του θείου: «Αλλ' εμπρός μια χαμηλή εκκλησία μ' έναν θεό πανύψηλο»[16].

Την αντίληψη του θείου την συλλαμβάνει ο άνθρωπος μέσω των αισθήσεών του, γι' αυτό και ο παραινετικός στίχος «Φτάσε να συλλαμβάνεις αισθήσεις όσες και τα μουστάκια της γάτας σου»[17]. Οι αισθήσεις είναι που οδηγούν στην κατανόηση του κόσμου, των αισθητών και των υπεραισθητών πραγμάτων, στην αγιότητα αλλά και στην ανακαίνιση, το «αιέν» του κόσμου. Μια τέτοια αίσθηση μπορεί να είναι το πρώτο φιλί ή το πρώτο ποίημα «Γρατζουνάει το πρώτο σου φιλί, όπως το πρώτο ποίημα./ Κι είναι οι δυο αυτές αγριμάδες που, αν συμπέσουν και κάνουν καινούργιο φεγγάρι, μπορεί να ξαναγραφτεί απαρχής η/ ιστορία του κόσμου»[18]. Ένα πρώτο φιλί κρύβει την αθωότητα της νεαρής ηλικίας και η παιδική ηλικία ακόμη περισσότερο αποκαλύπτει την κατεξοχήν αθωότητα «Από τα παιδιά και μόνον φτιάχνεις Ιεροσόλυμα»[19]. Αν ο κόσμος κατανοηθεί μέσω των αισθήσεων μπορεί να αναγεννηθεί, να χαρίσει στον άνθρωπο «πνοή αθανασίας»[20]. Έτσι για μια ζωή που βιώνεται μέσω των αισθήσεων ο ποιητής προτείνει: «Να χαράζεσαι

στη ζωή τόσο προσεκτικά, που να μη ματώνει/ ποτέ η ευλάβεια»[21] υποδηλώνοντας ίσως κατ' αυτόν τον τρόπο πως είναι εύκολο να λοξοδρομήσει κανείς στην αλαζονεία και να χάσει την ουσία των πραγμάτων.

(συνεχίζεται)

- [1] Βλ. Δ. Ν. Μαρωνίτης, Οδυσσέας Ελύτης, μελετήματα, Πατάκης, Αθήνα 2008, σ. 154.
- [2] Βλ. Δ. Ν. Μαρωνίτης, Οδυσσέας Ελύτης, μελετήματα, Πατάκης, Αθήνα 2008, σ. 154-155.
- [3] Οδ. Ελύτης, Εκ του πλησίον, Ίκαρος, Αθήνα 1998, σ. 7.
- [4] Λευ 19, 18, Rahlfs-Hanhart, Septuaginta, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 22006. Μτ 5, 43 και Λκ 6, 27, Nestle-Aland, Novum Testamentum Graece, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 2001.
- [5] Λκ 10, 29-37, Nestle-Aland, Novum Testamentum Graece, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 2001. Πρβλ. Ε. Lohse, Επίτομη Θεολογία της Καινής Διαθήκης, μτφ. Σ. Αγουρίδης, Άρτος Ζωής, Αθήνα 52010, σ. 47.
- [6] Ε. Lohse, Επίτομη Θεολογία της Καινής Διαθήκης, μτφ. Σ. Αγουρίδης, Άρτος Ζωής, Αθήνα 52010, σ. 47-48.
- [7] Οδ. Ελύτης, Εκ του πλησίον, Ίκαρος, Αθήνα 1998, σ. 7.
- [8] Οδ. Ελύτης, Εκ του πλησίον, Ίκαρος, Αθήνα 1998, σ. 7.
- [9] Οδ. Ελύτης, Εκ του πλησίον, Ίκαρος, Αθήνα 1998, σ. 9.
- [10] Βλ. Ι. Ηλιοπούλου, Αναζητώντας τη Δέκατη Τέταρτη ομορφιά, Δοκίμια για τον Οδυσσέα Ελύτη, ύψιλον/βιβλία,, Αθήνα 2014, σ. 36.
- [11] Βλ. Χρ. Σταμούλης, Άσκηση αυτοσυνειδησίας, Το Παλίμψηστον, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 100-101.
- [12] Βλ. Ι. Ηλιοπούλου, Αναζητώντας τη Δέκατη Τέταρτη ομορφιά, Δοκίμια για τον Οδυσσέα Ελύτη, ύψιλον/βιβλία,, Αθήνα 2014, σ. 193.
- [13] Ι. Ηλιοπούλου, Αναζητώντας τη Δέκατη Τέταρτη ομορφιά, Δοκίμια για τον Οδυσσέα Ελύτη, ύψιλον/βιβλία,, Αθήνα 2014, σ. 40.
- [14] Βλ. Ι. Ηλιοπούλου, Αναζητώντας τη Δέκατη Τέταρτη ομορφιά, Δοκίμια για τον Οδυσσέα Ελύτη, ύψιλον/βιβλία,, Αθήνα 2014, σ. 187.
- [15] Οδ. Ελύτης, Εκ του πλησίον, Ίκαρος, Αθήνα 1998, σ. 10.
- [16] Οδ. Ελύτης, Εκ του πλησίον, Ίκαρος, Αθήνα 1998, σ. 13
- [17] Οδ. Ελύτης, Εκ του πλησίον, Ίκαρος, Αθήνα 1998, σ. 11.
- [18] Οδ. Ελύτης, Εκ του πλησίον, Ίκαρος, Αθήνα 1998, σ. 16.
- [19] Οδ. Ελύτης, Εκ του πλησίον, Ίκαρος, Αθήνα 1998, σ. 13.
- [20] Ι. Ηλιοπούλου, Αναζητώντας τη Δέκατη Τέταρτη ομορφιά, Δοκίμια για τον Οδυσσέα Ελύτη, ύψιλον/βιβλία,, Αθήνα 2014, σ. 187. Για την αναγέννηση του κόσμου μέσω μιας αίσθησης-ανάμνησης βλ. και Ι. Ηλιοπούλου, Αναζητώντας τη Δέκατη Τέταρτη ομορφιά, Δοκίμια για τον Οδυσσέα Ελύτη, ύψιλον/βιβλία,, Αθήνα 2014, σ. 209-210.
- [21] Οδ. Ελύτης, Εκ του πλησίον, Ίκαρος, Αθήνα 1998, σ. 15.